

Ob 100. obletnici rojstva velikega slovenskega fizika,
akademika prof. dr. Antona Peterlina

Marijan Prosen – Majo

IN MEDIAS RES

Anton Peterlin

v slovenski astronomiji

Založništvo Jutro
Mestna občina Kranj
Inštitut Jožef Stefan

Podporniki pri izdaji knjige so

INŠTITUT JOŽEF STEFAN
MESTNA OBČINA KRANJ
GIMNAZIJA KRANJ
GORENJSKI MUZEJ KRANJ
USTANOVA SLOVENSKA ZNANSTVENA FUNDACIJA
PRIRODOSLOVNO DRUŠTVO SLOVENIJE
SLOVENSKA MATICA V LJUBLJANI
VESOLJSKA TISKOVNA AGENCIJA

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Peterlin A.
52(497.4)(091):929Peterlin

PROSEN, Marijan
Anton Peterlin v slovenski astronomiji / Marijan Prosen -
Majo. - Ljubljana : Jutro, 2008. - (Svet naravoslovja)

ISBN 978-961-6433-99-0
239511808

Vsebina

<i>Predgovor</i>	7
<i>Kranj, mesto njegove mladosti</i>	8
<i>Velik ljubitelj lepote gora in umetnosti</i>	10
<i>Spomin učenca iz Amerike</i>	12
1. Življenje in delo	15
2. Slovenska astronomija 1918–1948	23
3. Prvi pobudnik za ustanovitev katedre za astronomijo in astronomskega observatorija na Univerzi v Ljubljani	27
4. Prispevek na področju poljudnoznanstvenega pisanja o astronomiji	31
Peterlinova velika pripadnost slovenstvu.	41
5. Sklep	45
<i>Povzetek: Anton Peterlin v slovenski astronomiji</i>	46
<i>Abstract: Anton Peterlin in Slovenian astronomy</i>	46
<i>Literatura in viri</i>	47

Posebna zahvala

Zahvaljujem se dr. Tanji Peterlin-Neumaier, ki je pregledala besedilo, mi posredovala nekaj dopolnitev, slik in dodatnega besedila ter svetovala marsikatero spremembo, kar je vse izboljšalo vsebino knjižice. Za pomoč se še zahvaljujem knjižničarju SAZU Dragu Samcu pri nabiranju astronomske literature med obema svetovnima vojnama in recenzentu mag. Karlu Šmigocu za prvo drobno uvodno misel, ki sta ju naknadno prispevala še dr. Vladislav Bevc in Igor Velov, podžupan Mestne občine Kranj. Določene podatke o Kranju, Gimnaziji Kranj ter o profesorju A. Peterlinu st. in dr. S. Dolarju so mi pomagali poiskati ali pa jih posredovali Kranjčani Božidar Bežek, Franc Cimerman in mag. Franc Rozman, ravnatelj Gimnazije Kranj. Vsem se še enkrat prisrčno zahvaljujem za prijaznost.

Seveda pa gre največja zahvala moji ženi Stani, ki me pri pisanju ves čas podpira in vzpodbuja.

Slike in ostalo dokumentarno gradivo so prispevali:

Dr. Tanja Peterlin-Neumaier (str. 14, 16, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 28, 34, 40, 41, 42, 43), Maja Prosen (str. 17), Majo Prosen (str. 29, 37, 38, 39), Stana Prosen (str. 30, spodaj), Gregor Remec (str. 10 – slika in podpis), Franc Rozman (str. 8) in Marjan Smrke (str. 26).

Naslovnica: predloga za stilizirano sliko Triglava – Vojko Pšenica; portret A. Peterlina je povzet iz internega glasila inštituta Jožefa Stefana *Novice IJS*, št. 102, marec 2003 – avtor fotografije Marjan Smrke.

Predgovor

V Jutrovi zbirki Svet naravoslovja so izšle naslednje knjige, ki v poljudni obliki prikazujejo dela naših pomembnih mož preteklosti, in sicer predvsem na astronomskem področju:

Jurij Vega in astronomija (2005),
Lavo Čermelj in Silvo Breskvar v slovenski astronomiji (2005),
Josip Plemelj in komet (2006),
Fran Dominko v slovenski astronomiji (2007),
Janez Vajkard Valvasor in astronomija (2007),
Perger, Perlah in Strauss, slovenski astronomi 15. in 16. stoletja (2008) in
Hallerstein in astronomija (2008).

Z najnovejšo knjigo

Anton Peterlin v slovenski astronomiji

izpolnjujemo prvotno obljubo in nadaljujemo začrtani projekt izdajanja kratkih monografij Slovencev, ki so opravili opazna dela v astronomiji. Ker gre v zbirki za zaokroženo celoto obravnavanih oseb, ki so utirali in oblikovali pot naši astronomiji, bi lahko s to knjigo zaključili projekt. Morda pa se pokažejo nove možnosti.

Založništvu Jutro se je treba zahvaliti, da je ta zgoščen in razmeroma obsežen triletni projekt, od zamisli do izvedbe, ves čas moralno in gmotno podpiralo.

Marijan Prosen – Majo

*Kranj – Zlato polje,
poletje 2008*

Spomin učenca iz Amerike

Nekaj dobrega med redkimi stvarmi, ki se jih spominjam od časa mojega bivanja v Sloveniji, je, da sem imel privilegij poslušati univerzitetna predavanja profesorja dr. Antona Peterlina. Ta so bila na svetovni ravni, kar je bilo takoj jasno celo brucom, kot sem bil jaz. Pozneje sem poslušal številna dobro podana predavanja na dodiplomski in podiplomski stopnji dveh svetovno znanih univerz. Vendar pa moram reči, da so edino Feynmanova (tiskana) predavanja iz fizike¹ name naredila večji vtis kot Peterlinova predavanja v živo.

Po moje so študentje imeli nepotreben strah pred profesorjem. Najbrž zato, ker je vedno vse povedal naravnost, tako pri predavanjih kot na izpitih. Zdi se mi, da je imel meteorologijo za manj pomembno, pravzaprav postransko vedo. To bi bilo zdaj nesprejemljivo mnenje, če samo pomislimo, kako vneto in zaskrbljeno se danes meteorologi posvečajo "študiju" klimatskih sprememb. Menim, da sta bila profesor Peterlin in profesor Milan Vidmar sprta iz nepojasnjenih vzrokov. Peterlin je pogosto v svojih predavanjih namigoval, da bomo elektrotehniki o določenih električnih stvareh še kaj več slišali na elektrofakulteti, in to od »znanstvenika« na »znanstven« način. Narekovaje je bilo dobro čutiti v njegovem izražanju. Nekoč je imel Vidmar kinu Matica predavanje o atomski bombi in sploh o jedrski energiji. V prvi vrsti je sedel Peterlin in še nekaj profesorjev, mi študentje, navadna zijala, pa smo sedeli, kjer je bil pač prostor. Takoj po prvih stavkih v Vidmarjevem zelo izbrušenem, eseističnem stilu, je postalo jasno, da v predavanju ne bo dosti fizike, še manj pa govora o jedrskih silah. Peterlin je po kakšnih petih minutah Vidmarjevega predavanja vstal, se obrnil, zamahnil z roko preko obraza in odkorakal ven iz dvorane.

Docent Ivan Kuščer me je najel, da sem opravljal administrativno korespondenco za *Obzornik za matematiko in fiziko*. S tem v zvezi je rekel, da me bo predstavil profesorju Peterlinu. Profesor se me je

¹ Gre za knjigo: Feynman, Leighton, Sands: *The Feynman's lectures in Physics*, Addison Wesley, Palo Alto 1964; predavanjem samim nisem prisostvoval.

spomnil z izpitov, saj je omenil, da me že pozna. Potem pa je kar v moji prisotnosti naročil Kuščerju: "Ampak glejte, da mu ne daste ključev od inštituta ..." Ne vem, kaj ga je tako skrbelo, vendar jaz se nisem počutil preveč počaščenega.

Nekega dne je prišel na predavanje ves razburjen in slabe volje, verjetno nezadovoljen zaradi nečesa, kar se je dogajalo v akademskih krogih. Nekaj je momljal o slovenskem narodu, potem pa je *ex-cathedra* rekel: » Tisti od vas, ki imate še očete, vprašajte jih, če se je v času njihovega življenja kaj spremenilo na Slovenskem ...« Meni je bil ta stavek kristalno jasen.² Kako so ga razumeli drugi, nisem raziskoval. In potem je takoj začel predavati.

Ko je Inštitut Jožef Stefan začel postajati znan doma in že priznan v svetu, pa je Peterlin moral zaprositi za svojo razrešitev kot predsednik Znanstvenega sveta inštituta. Razrešen je bil konec leta 1958. Pravili so, da je bil to velik politični uspeh docentov Moljka in Kuščerja, seveda pa tudi Savića, vodje jedrskega inštituta v Vinči, ki je bil obseden z megalomanskimi željami po izdelavi atomske bombe.

Po tem dogodku je Peterlin odšel v München, kjer je bil profesor na univerzi. Možnosti, vpliv in finančna sredstva, ki jih je imel tam, so daleč presegala tiste, ki so jih imeli profesorji v Jugoslaviji. Tam je bil zelo prijateljski do Slovencev, ki so ga obiskali. Številnim je napisal priporočilno pismo, ki jim je, zaradi znanstvene avtoritete in njegovega proforskega položaja, odprlo marsikatera vrata.

Po enem letu je odšel v ZDA na *Camille Dreyfus Laboratory* v *Research Triangle Institute*, pozneje pa je postal pomočnik vodje polimernega oddelka *National Bureau of Standards* v Washingtonu. Tam je bil precej znan in zelo močno povezan s tam živečimi Slovenci.

Nekoč me je poklical iz Palo Alta, preko zaliva. Rekel mi je, da me želi obiskati. Prišel je s sinom Matijem³, ki ga občasno še srečujem.

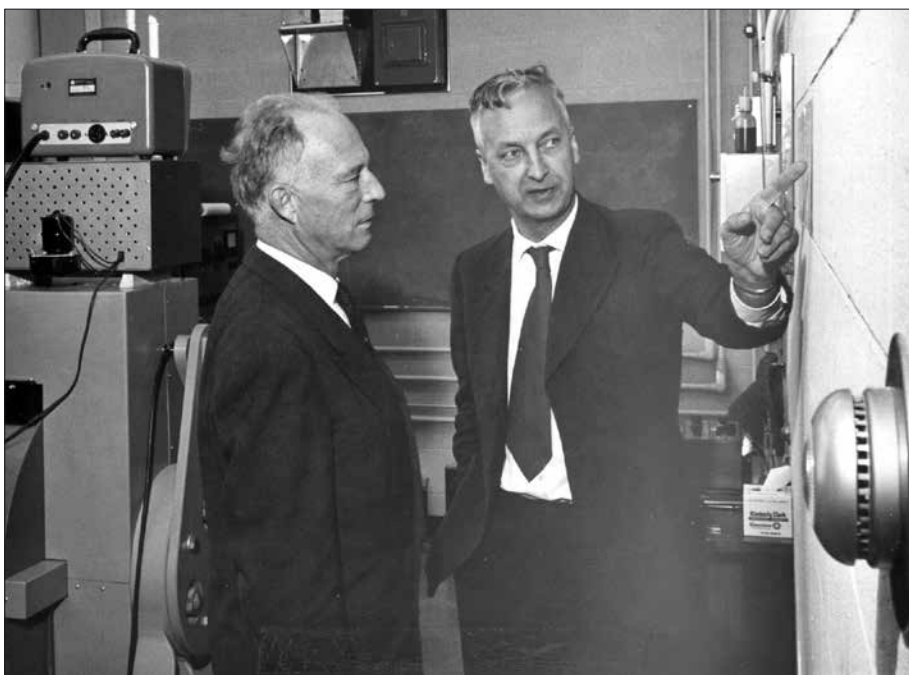
² Pri vajah me je vprašal za mojega očeta, inž. Ladislava Bevca, ali sem njegov sin. Ko sem pritrdil, je rekel: "Mar ni že umrl?" Moral sem odgovoriti: "Ne, še ni, prav dobro mu gre" [namreč v Ameriki, česar pa nisem dodal]. Opomba ur.: V 1920. letih je bil Ladislav Bevc predavatelj za elemente gradbene stroke in visoke zgradbe na Univerzi v Ljubljani.

³ Matija Peterlin, dr. med., profesor medicine, mikrobiologije in imunologije na medicinski šoli Kalifornijske Univerze v San Franciscu. Glej še opombo 7.

Prijetno smo se pogovarjali. Ko sem enkrat pozneje obiskal Washington, sva šla na kosilo. Ker sem se spominjal, da je imel pred leti poljudno predavanje o relativnostni teoriji, sem ga o tem povprašal. Ničesar ni imel napisanega, pa je pred menoj kar iz rokava stresel in na zelo razumljiv način izpeljal formule Lorentzove skrčitve in časovne raztegnitve.

Potem profesorja nisem več videl. Ob izidu te publikacije ga imam ponovno živo pred očmi in se ga vedno spominjam z občudovanjem, saj je bil vedno moj vzornik.

Vladislav Bevc

Profesor Peterlin leta 1963. Nekdanjemu belgijskemu kralju Leopoldu, ki je moral prepustiti prestol svojemu sinu Baudouinu, razkazuje laboratorij Camilla Dreyfusa

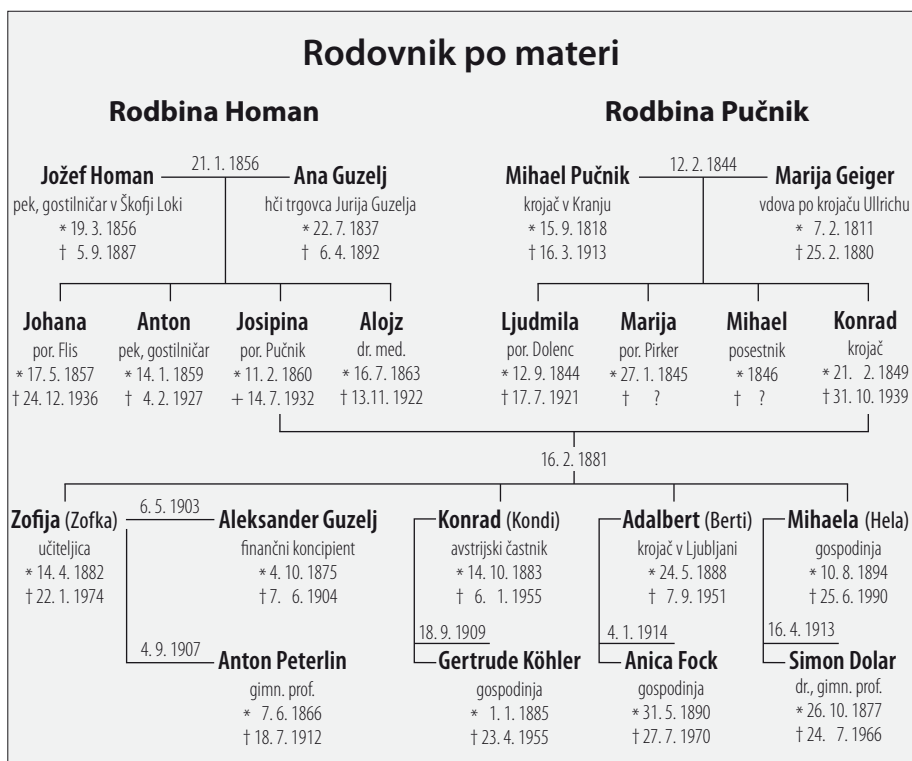
1.

Življenje in delo

Anton Peterlin je naš daleč najvidnejši fizik polpreteklega obdobja. Odločilno, in to na najboljši možni način, je zaznamoval začetek sodobne fizike na Univerzi v Ljubljani. Vzgojil je prve fizike na Slovenskem. Številni njegovi doktorandi so zaslužni za napredek slovenske znanosti, uveljavili pa so se tudi v svetovnem merilu. Če bi upoštevali še vse njegove diplomante, bi jih bilo še veliko več. Zaradi njegovih velikih znanstvenih uspehov ga imamo zagotovo lahko za enega največjih oz. najpomembnejših slovenskih fizikov.

Anton Peterlin je bil rojen 25. 9. 1908 v Ljubljani. Njegov oče, Anton Peterlin st. (Ljubljana-Šiška, 7. 6. 1866–18. 7. 1912, Ljubljana), je bil gimnazijski profesor matematike in fizike in je učil na Gimnaziji Kranj, pozneje pa na Poljanski gimnaziji v Ljubljani. Mati je bila učiteljica Zofija, roj. Pučnik (1882–1974). Zelo zgodaj je izgubil svojega očeta, ki mu ga je pozneje nadomeščal "dobri striček Simon".⁴

⁴ Simon dr. Dolar (Hotinja vas pri Mariboru, 26. 10. 1877–24. 7. 1966, Ljubljana), matematik, fizik, propedeutik in kritik, je bil kolega Antona Peterlina st., ki je bil v letih 1898–1908 prof. matematike in fizike na kranjski gimnaziji. S. Dolar je poučeval na Gimnaziji Kranj od 1909 do 1938, njen ravnatelj je bil od 1932 do 1938, nato pa je učil v Ljubljani. Leta 1914 se je oženil z Mihaelo (Helo) Pučnik, mlajšo sestro Zofije (Zofke) Pučnik, s katero se je poročil A. Peterlin st. Hčerka Simona Dolarja, Simona (Kranj, 1916–1990) je bila profesorica nemščine in je učila na strokovni šoli v Kranju. Sin Simona Dolarja, Davorin (Daro; Kranj, 1921–2006, Ljubljana) je postal profesor fizikalne kemije na Univerzi v Ljubljani. Daro Dolar in Anton Peterlin sta bila torej bratranca. Ker je

Hiša, v kateri je prebival in delal krojač Konrad Pučnik. Njegovi hčeri Zofka in Hela sta se poročili z dvema kranjskima profesorjema matematike in fizike, prva s Peterlinom st., druga z Dolarjem.

Osnovno šolo je obiskoval na vadbici moškega učiteljišča v Ljubljani, maturiral pa na II. državni gimnaziji na Poljanah v Ljubljani.

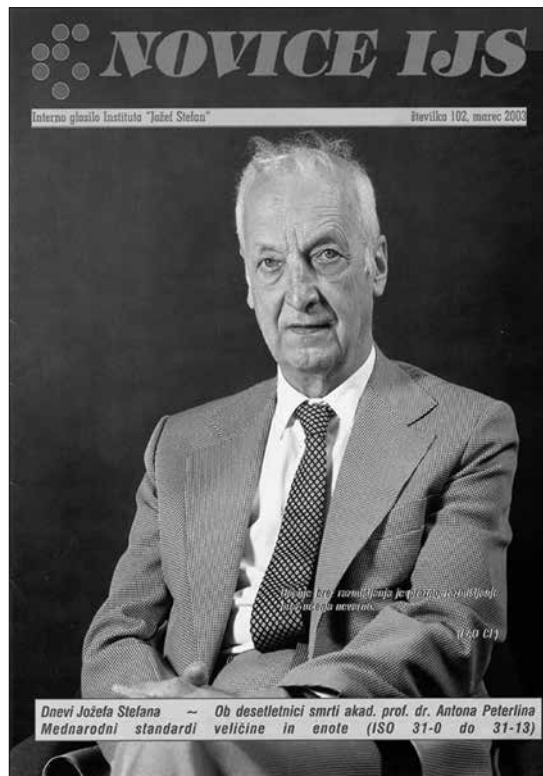
A. Peterlin je bil nezadovoljen s svojimi gimnazijskimi profesorji fizike. Iskal je pomoči pri univerzitetnem profesorju biologije Pavlu Grošlju, predvsem pa jo dobil pri svojem stricu dr. Simonu Dolarju, profesorju matematike in fizike na Gimnaziji Kranj.

A. Peterlin zelo zgodaj, v četrtem letu starosti, izgubil svojega očeta, mu je striček (tako so mu doma rekli) nadomeščal očeta. Skupaj so hodili v hribe in na izlete. "Z lastnim sinom veliko tega, kar je podvzel z mojim očetom in njegovima sestrama, ni več počel", pripoveduje Peterlinova hčerka Tanja. Do 12. leta starosti je A. Peterlin skupaj z materjo in obema sestrama preživel vse šolske počitnice pri starih starših v Kranju, kjer je njegov ded krojaški mojster Konrad Pučnik živel in delal v dvojni hiši, ki jo je le ena hiša ločila od hiše, v kateri je svoj čas stanoval naš največji pesnik France Prešeren. Ker je bila Peterlinova babica doma iz Škofje Loke, so pogosto hodili tudi tja na obiske.

Jeseni leta 1926 se je vpisal na strojni oddelek tehniške fakultete, a je presedlal na matematiko na filozofski fakulteti, kjer je leta 1930 diplomiral z odliko iz matematike in fizike. Leta 1938 je na univerzi v Berlinu pri prof. Herbertu Arthurju Stuartu (1899–1974) doktoriral *summa cum laude* s teoretsko raziskavo lastne viskoznosti togih sferoidov.

V šolskem letu 1930/31 je poučeval matematiko in fiziko na liceju (Mestna ženska realna gimnazija), v šolskem letu 1932/33 pa matematiko na nunski (uršulinski) gimnaziji. Leta 1933 je bil imenovan za asistenta-dnevničarja za fiziko in opisno geometrijo pri Hugu Sirku na Tehniški fakulteti, od 1936 do 1939 je bil asistent pripravnik, v šolskem letu 1936/37 pa je že predaval eksperimentalno fiziko na Tehniški fakulteti. Nato je šel delat doktorat.

(*Kozmografija*), ki natanko sledi razporeditvi snovi po navedenem učnem načrtu. Celo Čermeljev učbenik *Kozmografija za višje razrede srednjih šol* iz leta 1934 ni povsem ušel njegovemu vplivu, vendar pa gre tu že za povsem moderen učbenik, saj obravnava poleg starih že čisto nove vsebine (metode raziskovanja – nekaj astrofizike, več kot prej o našem planetnem sistemu, o Galaksiji in nasploh o galaksijah ter osnove kozmogonije). Vpliv tega učnega načrta je pogosto čutiti še v marsikakem poznejšem učbeniku astronomije na bivših jugoslovanskih tleh, v naših današnjih učbenikih pa je skoraj povsem izginil.

3.

Prvi pobudnik za ustanovitev katedre za astronomijo in astronomskega observatorija na Univerzi v Ljubljani

A. Peterlin je kritično spremljal dejavnost Slovencev na področju astronomije. Ugotovil je, da v tistem času še ni profesionalne astronomije na Slovenskem. Ko je postal redni profesor fizike na Univerzi v Ljubljani, je zagotovo primerjal strukturo predavanj na tedanjem fizikalnem oddelku filozofske fakultete s podobnimi oddelki drugih univerz in vse bolj spoznaval praznino v univerzitetni astronomiji. V njem je torej zrasla misel po astronomiji na visokem, tj. univerzitetnem nivoju. Sam, brez ustrezne izobrazbe, je na univerzi ne bi mogel predavati. Sprožil je pobudo za ustanovitev inštituta oz. katedre za astronomijo na ljubljanski univerzi in hkrati po izgradnji višinskega observatorija. V začetku leta 1948 je napisal, danes bi lahko rekli, znamenito utemeljitev za ustanovitev astronomskega inštituta ... na Univerzi v Ljubljani (gl. stran 28) in z njo uspel.¹¹

¹¹ Prof. Peterlin pa ni samo napisal vloge za ustanovitev stolice za astronomijo, temveč je iz Beograda tudi preskrbel prvi inštrumentarij za astronomski observatorij. Če pozorno preberemo odlomek o prof. Peterlinu in astronomiji v Gabričevem članku in Peterlinovo

Kranj v začetku 20. stoletja (M. Ruppe)

Vrh hriba Sv. Jošt nad Kranjem, za marsikoga priljubljena izletniška točka, tudi za takratne profesorje na Gimnaziji Kranj, med njimi za Peterlina st. in Dolarja ter njihovi družini

4.

Prispevek na področju poljudnoznanstvenega pisanja o astronomiji

Veliko pomembnih in celo največjih naravoslovcev, še posebno fizikov, je šlo v svojem otroštvu, srednji šoli ali v študentskih letih na različne načine skozi osnove in tudi zahtevnejše visokošolske vsebine astronomije, ki so se ji tu in tam vračali še v poznejših in poznih letih. Med takšne naravoslovce zagotovo lahko štejemo tudi Antona Peterlina.

Profesor Peterlin se je navdušil za astronomijo že v mladosti. Po pripovedovanju njegove hčerke, dr. Tanje Peterlin-Neumaier, se je astronomije učil kot samouk. Najbolje pa je, da se pri tem naslonimo na profesorjeve še neobjavljene spomine oziroma zapiske:

...

»Sploh je bil Št. Jošt naša sveta gora, na katero smo pridno hodili iz Kranja ali iz Škofje Loke. Na poti z gore je trpel moj stric Simon [Dolar], ki je moral odgovarjati svojemu radovednemu nečaku, ki je rad računal z velikimi števili, na primer, koliko kilometrov ima svetlobno leto. Na goro je preje hodil moj oče, ki je tekmoval s profesorjem Zupanom, kdo bo večkrat prišel iz Kranja do vrha. Evidenco je vodil cerkovnik, ki je bil istočasno tudi gostilničar.

nemško, ker so jih hoteli obvarovati vsega zapostavljanja, če bi med seboj govorili slovensko. Na postajah po Koroškem so nas pozdravljali šolski otroci, ki so jih tja prignali njihovi učitelji, mi pa smo jim razdeljevali slovenske liste in knjige. Meni je dal Rožič že nekaj dni prej list, na katerem je napisal govor, ki bi ga moral imeti za zbrane Korošce. Ves čas sem list prebiral in se učil na pamet govor, do katerega pa na mojo srečo ni prišlo.« *V poletnih počitnicah je s starejšo sestro, materjo, teto Helo in njenim možem Simonom Dolarjem spet obiskal Koroško. Po plebiscitu 10. oktobra 1920, ki se je končal za Slovenijo neugodno, je obžaloval, da smo Slovenci tako slabi politiki, da nam je po lastni nespretnosti uspelo izgubiti Celovec in Koroško, Trst in Primorsko ter Goriško, poleg tega pa še prepustiti nam namenjeni demobilizacijski fond Beogradu.*¹⁴

Z odraščanjem sta se njegova ljubezen do slovenske domovine in spoštovanje slovenščine poglobila in utrdila. Ker svojega mišljenja ni skrival in ker je bil od nekdaj zelo neposreden, je »to vrednotenje dokazal na močno političnem predavanju v 7. razredu gimnazije, ko sem nastopil proti slovenskim 'jugoslovenarjem', ki so mislili, da so dobri državljani, ko so kot naprednjaki zastopali srbske ambicije. Pravi jugoslovenarji so me hoteli vreči iz šole. Moje stališče je, ne da bi vedel zame, prvi podprl J. Vidmar s svojo znano knjigo Kulturni problem slovenstva (1932), zanje se je pa po 60 letih izrekel skoro ves slovenski narod, ki se ni mogel navaditi na Srbe, ...«¹⁵ Ta »globoka ljubezen do rodne grude« je od mladosti do smrti bistveno vplivala na njegovo osebno in strokovno življenje ter na njegovo stremljenje in delo.

dr. Tanja Peterlin-Neumaier

¹⁴ A. Peterlin, *Avtobiografija*, 1990 (tipkopis, ADP).

¹⁵ A. Peterlin, *Kam gremo Sloveni? Kako se ohraniti na tujem?* (tipkopis, 10. 3. 1991, ADP).

4.

Sklep

Čeprav profesor Peterlin ni bil poklicni astronom, je vendarle s svojim pronicljivim umom in razmišljanjem vnaprej močno zaznamoval razvoj, posebno pa začetek naše današnje astronomije. Prav on je tisti, ki je zasnoval ljubljansko katedro za astronomijo, izrekel daljnosežno misel za postavitve univerzitetnega astronomskega observatorija, priskrbel potreben inštrumentarij za astronomska opazovanja ter v Ljubljano povabil profesorja Dominka, ki je nato v okviru danih možnosti izpolnil skoraj vsa Peterlinova pričakovanja:

- zgradil je Astronomsko-geofizikalni observatorij,
- ustrezno izobrazil strokovnjake, ki so z astronomskimi metodami določili temeljne parametre, t.j. zemljepisno dolžino in širino ter smer poldnevnik observatorija, in začeli samostojno strokovno in znanstveno delovati doma in v svetu.

Danes slovenska astronomija na univerzitetni ravni žanje pomembne uspehe v svetovnem merilu. Vendar pa bi se vseeno lahko vprašali:

»Kaj bi se dogajalo s slovensko astronomijo na univerzi, če profesor Peterlin s svojo utemeljitvijo takrat ne bi uspel?«

Povzetek: Anton Peterlin v slovenski astronomiji

Septembra leta 2008 mineva sto let od rojstva znamenitega in zagotovo najpomembnejšega sodobnega slovenskega fizika akademika Antona Peterlina (25. 9. 1908 Ljubljana–24. 3. 1993 Ljubljana). V začetku svoje znanstvene poti in priložnostno pozneje se je nekoliko posvečal tudi astronomiji. Pravzaprav je vse življenje mislil na astronomijo, le znanstveno se ji ni mogel predati. Na predlog avtorja knjige se je Založništvo Jutro odločilo, da založi in izda publikacijo o tej stranski, skoraj neopazni dejavnosti oziroma skriti ljubezni profesorja Peterlina.

Prof. Peterlin je v letih 1933–1960 na Univerzi v Ljubljani prehodil pot od asistenta do rednega profesorja. Vzgojil je prvo povojno generacijo naših strokovnjakov fizike. Desetletje jim je predaval eksperimentalno fiziko in vodil fizikalni praktikum, pozneje pa predaval še elektromagnetno polje, optiko, jedrsko fiziko in druga poglavja iz teoretične fizike. Deset let je tudi vodil Fizikalni inštitut, ki ga je preimenoval po Jožefu Stefanu. Vpeljal je sodobne tehnike in metode v ljubljansko fiziko in postavil trden temelj za naše današnje delo. Zelo malo pa jih ve, da je bil velik navdušenec za astronomijo in da se je kot tak prvi potegoval tudi za katedro astronomije in astronomski observatorij v okviru ljubljanske univerze in da je s svojo vizijo uspel.

Abstract: Anton Peterlin in Slovenian astronomy

In September 2008 a hundred years will have passed since the birth of the famous and notably the most important contemporary Slovenian physicist academician Anton Peterlin (1908–1993). Already as a child, he was intrigued by astronomy. Although his professional life was devoted to physics he never abandoned his early interest in astronomy. Throughout his life he kept abreast of the development in this field. The publisher of this booklet, Založništvo Jutro, kindly responded to the author's proposal to bring out a publication about Professor Peterlin's additional and almost unnoticed activity, his secret love of astronomy.

Professor Peterlin's academic career, from teaching assistant to full professor at the University of Ljubljana, spanned the years from 1933 to 1960. He was the father of the first postwar generation of Slovenian physicists. For a decade he taught the introductory course in experimental physics and prepared and supervised laboratory experiments in physics. Later on, he taught additional courses in theoretical physics, covering electromagnetism, nuclear physics, statistical and quantum mechanics. He founded the Institute of Physics that he named after Jožef Stefan and directed it for ten years. Through his endeavors research in physics was made possible for the first time in our history. His pioneering work laid a solid foundation for our present achievements. But hardly anybody knows that he was fond of astronomy, that he petitioned for the creation of a chair in astronomy and an astronomical observatory at the University of Ljubljana and that his request was successful.

Literatura in viri

- M. Aljančič in P. Schauer, ured., *Kazalo letnikov Proteusa I-XXX*, PDS, Ljubljana, 1968.
- A. Gabrič, *Znanstvena politika v Sloveniji po drugi svetovni vojni in vloga Antona Peterlina*, Zbornik: Življenje in delo akademika A. Peterlina, SAZU, Ljubljana 2008.
- Gesli: *Fizika in Anton Peterlin*, Enciklopedija Slovenije, MK, Ljubljana.
- M. Gogala, ured., *Kazalo šestdeset letnikov Proteusa*, PDS, Ljubljana, 1999.
- S. Južnič in M. Prosen, *Josip Plemelj in komet*, Jutro, Ljubljana 2006 • *Fran Dominko v slovenski astronomiji*, Jutro, Ljubljana 2007 • *Astronomija na Slovenskem in slovenski astronomi na tujem (12.–21. stoletje)*, Didakta, Radovljica 2008 • *Akademikova skrita ljubezen*, Proteus 71, september 2008, 1.
- A. Peterlin (prevajalec in pisec): George Gamow, *Rojstvo in smrt Sonca (The Birth and Death of the Sun)*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1958.
- Tanja Peterlin-Neumaier, *Ob deseti obletnici smrti fizika prof. dr. Antona Peterlina*, Nova revija, januar-marec 2003 • *Prtiček kot spomin na poznanstva v Kamniku in Ljubljani okrog leta 1893*, Kronika, 52 (2004): 45-54 • *Očetov prispevek slovenstvu*, Zbornik: Življenje in delo akademika A. Peterlina, SAZU, Ljubljana 2008.
- V. Pivk, *Gimnazija Kranj in stoletje njenih matur*, Kranj 2001.
- M. Prosen, *Umrj je Georg Gamow*, Proteus 31 (1968/69), 83 • *Geometrija*, Jutro, Ljubljana, 2002, str. 112 • *Jurij Vega in astronomija*, Jutro, Ljubljana 2005 • *Lavo Čermelj in Silvo Breskvar v slovenski astronomiji*, Jutro, Ljubljana 2005 • *Odlomki iz Vegovih tekstov, povezanih z astronomijo*, Iz dežele Jurija Vege, Zbornik (1) občine Dol pri Ljubljani, Ljubljana 2008, 13-25 • *Kratek pregled slovenske astronomije v letih 1920–1950*, Spika 15 (april 2007), 4/190 • *Vloga in pomen prof. A. Peterlina v slovenski astronomiji*, Presek 36, 2008-09, št. 1. Zbornik: *Življenje in delo akademika A. Peterlina*, SAZU, gl. ur. Saša Svetina, Ljubljana 2008.
- Č. Zorec, *Po Prešernovih stopinjah (1846–8. 2. 1849)*, Glas Kranj, Kranj 1987, str. 39.
- J. Žontar, *Zgodovina mesta Kranj*, Muzejsko društvo za Slovernijo, Ljubljana 1939.

...

- ADP — Arhiv družine Peterlin; hrani dr. Tanja Peterlin - Neumaier.
- Rodovnik na strani 16 je iz neobjavljenega tipkopisa dr. Tanje Peterlin - Neumaier: *Recepti moje prababice* (2002).
- Besedilo dr. Tanje Peterlin - Neumaier *Peterlinova velika pripadnost slovenstvu* (str. 41-44) je povzeto iz njenega prispevka v zborniku *Življenje in delo akademika Antona Peterlina*, SAZU, Ljubljana 2008.